

H E T E R O G L O S S I A
Studia kulturoznawczo-filologiczne

H E T E R O G L O S S I A

Studia kulturoznawczo-filologiczne

Numer 13 (2022)

Bydgoszcz 2022

RADA NAUKOWA

prof. Marina Aroshidze (Batumi Shota Rustaveli State University, Gruzja)
prof. dr hab. Piotr Cap – przewodniczący (Uniwersytet Łódzki)
dr Irena Kudlińska prof. WSG – zastępca przewodniczącego (Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy)
prof. Indira Dzaganja (Sokhumi University, Gruzja)
prof. Bruce Fraser (Boston University, USA)
prof. dr hab. Nunu Geldiashvili (Iakob Gogebashvili Telavi State University, Gruzja)
prof. Raymond W. Gibbs, Jr. (University of California, Santa Cruz, USA)
dr hab. Yaroslava Gnezdilova (Kyiv National Linguistic University, Ukraina)
prof. Christopher Hart (Lancaster University, Wielka Brytania)
prof. Bob Hodge (University of Western Sydney, Australia)
prof. Cornelia Ilie (Strömstad Akademi, Szwecja)
prof. dr hab. Joanna Jabłkowska (Uniwersytet Łódzki)
dr hab. Piotr Romanowski (Uniwersytet Warszawski)
dr hab. Andrzej Sitarski prof. UAM (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)
prof. Ken Turner (University of Brighton, Wielka Brytania)
prof. İlyas Üstünyer (International Black Sea University, Gruzja)

REDAKCJA

dr hab. Lech Zieliński, prof. WSG – redaktor naczelny
dr Irena Kudlińska, prof. WSG – sekretarz redakcji

RECENZENCI ARTYKUŁÓW

prof. dr hab. Irena Mytnik – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Przemysław Józwickiewicz prof. UW r – Uniwersytet Wrocławski
dr hab. Krzysztof Fordoński prof. UW – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Dorota Babilas – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Joanna Puppel-Wobalis prof. UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
dr hab. Piotr Romanowski – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Gabriela Besler prof. UŚ – Uniwersytet Śląski
prof. dr hab. Grzegorz Igliński – Uniwersytet Warmiński Mazurski w Olsztynie
dr hab. Joanna Chłosta-Zielonka prof. UWM – Uniwersytet Warmiński Mazurski w Olsztynie
dr hab. Mirosław Bańko prof. UW – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Kazimierz Prus prof. UR – Uniwersytet Rzeszowski
prof. dr hab. Piotr Fast – Uniwersytet Śląski w Katowicach
prof. dr hab. Ewa Żebrowska – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Magdalena Olpińska prof. UW – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Lech Zieliński prof. WSG – Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy
dr hab. Monika Płużyczka prof. UW – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Beata Grzeszczakowska-Pawlikowska prof. UŁ – Uniwersytet Łódzki
dr hab. Andrzej Sitarski prof. UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
dr hab. Marcin Grodzki - Uniwersytet Warszawski
dr hab. Renata Bura prof. UJ - Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
dr hab. Anna Walczuk prof. UJ – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
dr hab. Ryszard Mordarski prof. UKW – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
dr Marek Chamot prof. WSG – Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy
dr hab. Elżbieta Kaczmarska-Zglejszewska – Uniwersytet Warszawski
dr hab. Daniela Pelka prof. UO – Uniwersytet Opolski
prof. dr hab. Dariusz Brzostek – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

KOREKTA: dr Tomasz Dalasiński

PROJEKT OKŁADKI: Marta Rosenthal-Sikora

SKŁAD: Adriana Górską

Copyright © by Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki

ISSN 2084-1302

Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, 85-229 Bydgoszcz, ul. Garbary 2

www.wsg.byd.pl, wydawnictwo@byd.pl

Elżbieta Łukasiewicz
The evidential values encoded by selected verbs of perception in Polish 215

Vitaliia Papish
*Вербалізація істероїдної лінгвопсихоакцентуації в художньому тексті
(на матеріалі прози лесі Українки)* 243

Magdalena Pieklarz-Thien
*„Języki w języku”. Wieloodmianowość współczesnej niemieczyny w perspektywie potrzeb
dydaktyki języka niemieckiego jako obcego w kształceniu akademickim w Polsce
– zarys projektu badawczego* 259

Agnieszka Pietrzak
*Egzamin na tłumacza przysięgłego w kontekście praktyki wykonywania zawodu
tłumacza przysięgłego* 279

Dariusz Tkaczewski
Czechosłowakizm na językowym tle I Republiki Czechosłowackiej (1918-1938) 293

Angelina Żyśko
*Polski leksem dziecko i angielski leksem felicity jako wyrazy pokrewne:
studium etymologiczno-historyczne* 309

Konrad Żyśko
*A translator as an author: on the dynamics of meaning behind podróż and ruch
in the English translation of 'Bieguni' by Olga Tokarczuk* 321

NAUKI O KULTURZE I RELIGII

Kinga Kowalewska
Religious figures in controversial advertisements 343

Rafał Jakub Pastwa
*Analiza zjawiska zmiany w procesie wiary i praktyk Polaków na podstawie
Komunikatu z Badań CBOS „Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa”
w odniesieniu do teorii mediatyzacji religii S. Hjarvarda* 353

Ryszard Polak
Aktualność nauki Feliksa Koniecznego o narodzie i państwie. Uwagi wstępne 369

Bożena Prochwicz-Studnicka
*Wokół teorii Johna R. Skoylesa. Rozważania na temat uprzywilejowania
prawej półkuli w procesie czytania na wczesnym etapie rozwoju pisma
– przykład pisma arabskiego* 383

Vitaliia Papish
Uzhhorod National University

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІСТЕРОЇДНОЇ ЛІНГВОПСИХОАКЦЕНТУАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

Вступна частина

У час, коли структурно-системна лінгвістика поступилася місцем антропологічному мовознавству, особливу увагу звертають на особистісний аспект мовлення, вивчають людину як творця, носія знань і внутрішньої творчої сили. Психофізичний механізм мови має важливе значення, оскільки свідомі й підсвідомі прояви завжди в “нерозривному зв’язку з художністю”¹. Сучасні дослідники актуалізують поняття “психічна сила”, “енергія слова”². Зокрема, Тетяна Космеда [*Tetiana Kosmeda*] наголошує, що текстотворець ділиться енергією свого слова, свого Ego не так із читачем, як із самим собою, тобто зі своїм Alter Ego³. Нагадаймо, що “Его (лат. ego – я) – частина людської особистості, яка усвідомлюється як власне «я» і знаходиться в контакті з навколишнім світом за допомогою сприйняття”⁴; “Альтер-его (Alter ego) (лат. alter ego – інше я) – належним чином придумана або реальна альтернативна особистість людини: ліричний герой, закріплений за псевдонімом образ, намісник (...)”⁵. Наведене визначення й беремо за основу в цьому дослідженні. Продовжуючи наведену

¹ Михида С. [*Mukhyda S.*], У психопоетикальному світі Лесі Українки (Стаття третя), Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр., Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2007, т. 4, кн. 1, с. 209.

² Космеда Т. [*Kosmeda T.*], Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу [монографія]. Дрогобич: Коло, 2012, с. 90.

³ Там само.

⁴ Словник іншомовних слів, ЛУК’ЯНЮК В. [*LUKIANIUK V.*] (укл) [онлайн], <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qty=%C5%E3%EE>, [доступ 17.01.2021].

⁵ Загнітко А. [*Zagnitko A.*], Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни, у 4 томах, Донецьк, Видавництво Донецького національного університету, 2012, т.1, с. 39.

вище думку, висловлюємо гіпотезу, що художні шедеври народжуються не так з авторського бажання, як з необхідності “звільнитися від інформативного тягаря”⁶, поділитися тією енергією, що дана вищими силами, а тому за текстом, як відомо, зазвичай відстежують певні риси біографії, зокрема й психобіографії митців, насамперед представників національної еліти, до яких належить і геніальна українська письменниця Леся Українка. Під *психобіографією* розуміємо сукупність психологічних фактів життя людини, що важливі для моделювання її психотипу.

Леся Українку трактуємо як *елітарну мовну особистість* – об’єкт дослідження лінгвоперсонології, яку інтерпретуємо услід за Анатолієм Загнітком [*Anatolii Zahnitko*] як “розділ мовознавчої науки, який концентрує увагу на вивченні мовної особистості в її цілісності”⁷. *Елітарна мовна особистість* – це “інтелектуально обдарована людина, яка яскраво репрезентує себе в усному і писемному мовленні, досконало володіє всім комплексом мовних, комунікативних, моральних та етичних норм”⁸. Зауважмо також, що українська поетеса *вирізняється своїм генотипом*, адже їй поталанило успадкувати основні риси елітарності мовної особистості її матері Олени Пчілки – письменниці, перекладачки, яка проклала доньці шлях в літературу, а також дядька – геніального українського вченого, професора, публіциста, філософа Михайла Драгоманова, який допоміг Лесі розвинути вроджені лінгвістичні задатки й прилучив до європейських традицій. Отже, *сила мовної особистості письменниці-класика генетично детермінована*.

Лінгвоперсону, або мовну особистість Лесі Українки вивчали в різних ракурсах. Зокрема, Віталій Святовець [*Vitalii Sviatovets*]⁹ дослідив загальні риси її епістолярію, Григорій Аркушин [*Hryhorii Arkushyn*]¹⁰, Світлана Богдан [*Svitlana Bohdan*]¹¹, Ганна Канторчук [*Hanna Kantorchuk*]¹² – антропоніміку листів, Тетяна

⁶ Космеда Т. [*Kosmeda T.*], Ego і Alter Ego Тараса Шевченка..., с. 90.

⁷ Загнітко А. [*Zahnitko A.*], Теорія лінгвоперсонології [монографія], Вінниця, Видавництво «Нілан-Лтд», 2017, с. 4.

⁸ Романченко А. [*Romanchenko A.*], Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти [монографія], Одеса, Видавництво Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 2019, с. 130.

⁹ Святовець В. [*Sviatovets V.*], Епістолярна спадщина Лесі Українки, Київ, Видавництво «Вища школа» при КДУ, 1981.

¹⁰ Аркушин Г. [*Arkushyn H.*], Поліські топоніми в листах Лесі Українки та сучасна проблема їх написання. Леся Українка і сучасність: Зб. наук. пр. Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2008, т. 4, кн. 2. с. 299–306.

¹¹ Богдан С. [*Bohdan S.*], Вербалізація лексичного регулятиву Німеччина в епістолярних текстах Лесі Українки, Лінгвостилістичні студії: наук. журн., Луцьк, Видавництво «Вежа – Друк», 2015, Вип. 3, с. 23–38.

¹² Канторчук Г. [*Kantorchuk H.*], Антропоніми в листах Лесі Українки, Вісник Житомир. держ. пед. Ун-ту, 2001, № 7, с. 66–68.

Космеда [*Tetiana Kosmeda*]¹³ – лінгвокреативність, Валентина Стаєєва [*Valentyna Staieieva*]¹⁴ окреслила її роль в історії розвитку мови. До найменш поцінованої частини мистецького набутку письменниці належить художня проза, якою за життя не надто захоплювалися її сучасники. Критичні відгуки певною мірою впливали на саму Лесю Українку, але попри це в листі до Ольги Кобилянської (від 26.11.1900) вона писала: “Певна річ, що я белетристики і не думаю покидати, бо то вже моя натура того б не дозволила, тільки ж я багато раз у раз писати белетристики ніколи не могла, бо вона *занадто палить мене...*”¹⁵. (курсив автор. – В. П.). Слово *белетристика* вжито нею в традиційному значенні – “художня література, переважно повісті та оповідання”¹⁶. В останні десятиліття до прози Лесі Українки звернулися Віра Агеєва [*Vira Aheieva*]¹⁷, Наталія Балабуха [*Nataliia Balabukha*]¹⁸, Оксана Забужко [*Oksana Zabuzhko*]¹⁹, Сергій Михида [*Serhii Mykhyda*]²⁰, Марія Моклиця [*Mariia Moklytsia*]²¹, Тетяна Проскуріна [*Tetiana Proskurina*]²² та ін. У працях названих авторів неоднозначно порушуються такі питання, як (1) належність прозового набутку до мистецького напрямку (неореалізм, неоромантизм та ін.); (2) вияв ступеня мистецької довершеності прози (краща чи гірша за поезію й драматургію); (3) історія написання творів та жанрова специфіка прозових “образків”.

Прозові мініатюри Лесі Українки, так звані образки, не всі однакового ґатунку. Як справедливо зауважила Оксана Головій [*Oksana Holovii*], “перші прозові спроби – це відголоски традиції попередників, однак пізніша проза органічно

¹³ Космеда Т. [*Kosmeda T.*], Лінгвокреативність Лесі Українки в її еґо-текстах (на матеріалі епістолярію поетеси (1870–1890) та її роздумів про листи в художніх текстах), *Roczniki Humanistyczne*, 2018, 66 (7), с. 89–107.

¹⁴ Стаєєва В. [*Statieieva V.*], Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. (на матеріалі спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.), Ужгород, видавництво «Спалах», 1997.

¹⁵ Українка Леся [*Ukrainka Lesia*], Зібрання творів: у 12 т., Київ, Видавництво «Наук. думка», 1976–1979, т. 11, с. 194.

¹⁶ Словник української мови в 11 тт., АН УРСР, Інститут мовознавства; Білодід І. [*Bilodid I.*] (ред.), Київ, Видавництво «Наукова думка», 1970–1980, т. 1, с. 155.

¹⁷ Агеєва В. [*Aheieva V.*], Українська імпресіоністична проза, Київ, Видавництво Ін-ту літератури імені Т. Г. Шевченка НАНУ, 1994.

¹⁸ Балабуха Н. [*Balabukha N.*], Казки Лесі Українки в контексті жанрового дискурсу, Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр., т. 2, Луцьк, Видавництво «Волин. обл. друк.», 2006, с. 246–261.

¹⁹ Забужко О. [*Zabuzhko O.*], *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій*, 3-е вид., випр., Київ, Видавництво «Факт», 2007.

²⁰ Михида С. [*Mykhyda S.*], цит. праця.

²¹ Моклиця М. [*Moklytsia M.*], Модернізм як структура: філософія, психологія, поетика [монографія], Вид. 2-ге, допов. і переробл., Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2002.

²² Проскуріна Т. [*Proskurina T.*], Рецепція прози Лесі Українки у вітчизняному і зарубіжному літературознавстві, Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр., т. 4, кн. 2, Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2008, с. 130–146.

вписується в парадигму модерну²³. Якщо ж прискіпливо приглянутися до прозових текстів письменниці-класика, то в кожному з них відчувається поглиблений психологізм, що закодований і в сюжетно-фабульній організації, і в уживанні різноманітних мовних одиниць. Хоча нормативне мовлення елітарних особистостей є еталоном для відповідної лінгвоспільноти, водночас варто враховувати й те, що мистецькі шедеври створюються в стані неймовірного емоційного напруження, на межі фізичних та інтелектуальних сил. За таких умов у психіці лінгвоперсони можуть спостерігатися певні системні чи спорадичні відмінності від узвичаєних норм. До таких особливостей належить й психологічна акцентуація характеру, під якою зазвичай розуміють “надмірну вираженість окремих рис характеру особистості, що накладає свій відбиток на її поведінку і діяльність. Залежно від ступеня проявлення виділяють акцентуацію явну і приховану. Явна акцентуація відноситься до крайніх варіантів норми, відрізняється постійністю певних рис характеру. При прихованій акцентуації риси певного типу характеру проявляються слабо або зовсім не проявляються, але можуть яскраво проявитися під впливом специфічних ситуацій²⁴. Поняття “акцентуація” було введено в науку психіатрами Карлом Леонградом [*Karl Leonhrad*]²⁵, поглиблювалося Андрієм Личком [*Andrej Lichko*]²⁶. Концептуальні положення їх напрацювань стали базою для робіт прикладного характеру таких сучасних лінгвістів, як Яна Бондаренко [*Yana Bondarenko*]²⁷, Валерій Белянін [*Valerii Belianin*]²⁸, Тетяна Прокоф’єва [*Tetiana Prokofieva*]²⁹ та ін. Психологічна акцентуація може бути закодована в художньому мовленні. Як писав психолог Лев Виготський [*Lev Vyhotskiy*], “скрізь – у фонетиці, у морфології, та лексиці та семантиці, навіть у ритміці, метриці та музиці – за граматичними та формальними категоріями ховаються психологічні³⁰ (переклад з російської авт. – В. П). Актуалізуючи принцип міждисциплінарності, вважаємо за можливе перенести

²³ Головій О. [*Holovii O.*], Неперервність естетико-стильової традиції реалізму/натуралізму в українській модерній прозі (на матеріалі белетристики Лесі Українки). Леся Українка і сучасність: Зб. наук. пр., Луцьк, Видавництво Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2010, т. 6, с. 39.

²⁴ Психологічний словник, Побірченко Н. [*Pobirchenko N.*] (ред.), Синявський В., Сергєєнкова О. [*Syniavskiy V., Serhieienkova O.*] (уклад.), 2007, с.18.

²⁵ Леонгард К. [*Leongard K.*], Акцентуированные личности, Ростов-на Дону, Издательство «Феникс», 2000.

²⁶ Личко А. [*Lichko A.*], Психопатии и акцентуации характера у подростков, Ленинград, Издательство «Медицина» [онлайн], <https://www.twirpx.com/file/14291>, [доступ: 06.12.2021].

²⁷ Бондаренко Я. [*Bondarenko Ya.*], Дискурс акцентуированных мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): автореферат дис... канд. філол. наук: 10.02.04, Київ, 2002.

²⁸ Белянін В. [*Beljanin V.*], Основы психолінгвистической диагностики (Модели мира в литературе). Москва, Издательство «Тривола», 2000.

²⁹ Прокоф’єва Т. [*Prokofeva T.*], Семантическое поле истероидной акцентуации личности: автореферат дисс. ...канд. філол. наук.: 10.02.19, Москва, 2009.

³⁰ Выготский Л. [*Vygotskiy L.*], Мышление и речь, Избранные психологические исследования, Москва, Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1956, с. 334.

знання з парадигми психологічної в лінгвістичну, як це і прийнято в напрацюваннях з лінгвоперсонології.

Ознайомившись із поетичними текстами Лесі Українки, що вміщені в першому томі зібрання творів у 12 томах, її персональним дискурсом, зокрема 20 листами до рідних, двома драматичними поемами – *Одержима* та *Кассандра*, у попередніх працях авторка вже аналізувала специфіку вияву психоакцентуації в цих текстах і дійшла до висновку, що Леся Українка була носієм *істероїдної психоакцентуації*³¹. Характер акцентуації, виявленої в поезії та листах письменниці, у цій науковій розвідці маємо намір порівняти з мовнопсихічними фактами, зафіксованими в прозі, оскільки навіть “абсолютно далекий від фактів життя письменника твір може містити дані про перебіг його психічних процесів, емоційний стан, вольову активність, особливості темпераменту, підсвідому сферу – структурні компоненти особистості митця”³².

Мета цієї наукової розвідки – з’ясувати характер текстових одиниць, у яких закодовані певні істероїдні (демонстративні) риси елітарної особистості Лесі Українки. Матеріал дослідження – фрагмент прози Лесі Українки (22 твори), уміщеної в сьомому томі зібрання творів у 12-и томах³³. Оскільки дослідження здійснюємо на базі мовних фактів, вважаємо, що поряд з термінами *акцентуація*, *психоакцентуація* вмотивованим буде й термін *лінгвопсихоакцентуація*.

Узагальнивши напрацювання у сфері теорії лінгвопсихоакцентуації Валерія Беляніна [*Valerii Belianin*], Яни Бондаренко [*Yana Bondarenko*], Євгенії Чалкової [*Yevheniia Chalkova*], Тетяни Прокоф’євої [*Tetiana Prokofieva*], Тетяни Мазирки [*Tetiana Mazyrka*], зазначмо, що для носіїв *істероїдної акцентуації* характерно таке: 1) театралізована поведінка, 2) демонстративність у поведінці, 3) егоцентризм (надмірний фокус уваги на власній особистості), 4) бурхливі емоційні реакції, 5) балакучість, 6) стратегічна поведінкова гнучкість, 7) маніпуляційна комунікативна стратегія, зокрема й схильність до іронічних компліментів, вербалізації іронії загалом, 8) надмірне фантазування, 9) любов до яскравих кольорів, серед яких часто зустрічається червоний.

³¹ Див. про це детально: Папіш В. [*Papish V.*], Самопрезентація демонстративної мовної особистості у драматичній поемі Лесі Українки *Одержима*, Наукові записки [Національного університету Острозька академія], серія: Філологічна, 2014, с. 99–102; Папіш В. [*Papish V.*], Демонстративна мовна особистість Лесі Українки (на матеріалі драматичної поеми *Кассандра*), Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2014, с. 13–17; Папіш В. [*Papish V.*], Онім як засіб актуалізації підсвідомих структур особистості в поетичному лексиконі Лесі Українки, KELM (Knowledge, Education, Law, Management), Люблін, 2021, № 1 (37), с. 118–125; Папіш В. [*Papish V.*], Лінгвоперсона Лесі Українки у фокусі психоакцентуації: принципи аналізу, Граматичні читання – XI. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, Вінниця, 13–14 травня 2021 р., с. 191–196.

³² Михида С. [*Mykhyda S.*], цит. праця, с. 210.

³³ Українка Леся [*Ukrainka Lesia*], Зібрання творів: у 12 т., Київ, Видавництво «Наук. думка», 1976–1979, т. 7 (далі при цитуванні в тексті покликаємося на це видання скорочено, указуючи в круглих дужках назву твору і конкретну сторінку. – В. П.).

Основними методами дослідження є метод психоакцентуації, що пов'язаний з контекстуальним та дискурсивним аналізом, використані для інтерпретації дискурсивного простору прозових текстів Лесі Українки; комунікативно-прагматичний аналіз – для співвіднесеності текстових / дискурсивних явищ; описовий та порівняльно-зіставний – для порівняння психоакцентуацій, що реалізовані в прозових текстах, з текстами поетичними та персональними (епістемами), а також класифікаційний метод для виокремлення відповідних моделей і типів, метод аналізу словникових дефініцій, метод опозиції – для репрезентації протиставлення категорій лінгвопсихоакцентуації, методи компонентного й концептуального аналізів – для моделювання смислового навантаження відповідних лексем, інтерпретативний метод – для виокремлення та пояснення ключових текстових фрагментів, а також специфіки текстової орнаментальності, актуалізовано в окремих випадках і прийом кількісних підрахунків для більшої переконливості висновків.

Виклад основного матеріалу

У прозовому художньому світі Лесі Українки актуалізовано різні моделі життя, зокрема: 1) сіра буденність сільського простого люду (*Така її доля, Святий вечір!*, *Одинак*, *Весняні співу*); 2) протест колишньої світської левиці проти свого приниженого становища в суспільстві після смерті чоловіка (*Жаль*); 3) ірреальний світ царства квітів та ельфів (*Лелія*); 4) одноденне щастя метелика, який полетів на світло (*Метелик*); 5) дорослі клопоти маленького горобчика, який набирався розуму (*Біда навчить*); 4) неможливість соціальної рецепції обрадуваної дівчини з фізичною вадою (*Голосні струни* (нарис); 5) інтимні спогади про палке кохання з першого погляду (*Лист у далечинь*); 6) неврози та мистецьке божевілля пацієнтів психіатричної клініки (*Місто смутку*); 7) філософське осмислення Божого довершеного світу (*Щастя*) та ін.

Певні мовні одиниці та структурні компоненти текстів слугують своєрідними діагностичними маркерами, осмислення яких допомагає віднести елітарну мовну особистість до певного виду акцентуації.

Сергій Михида [*Serhii Mykhuda*] вважає, що творчість для Лесі Українки загалом була “засобом рівноваги”. Фізична кволість не могла завадити їй жити повноцінно. Мабуть, тому й кожен з її персонажів наділений *гордовитим бажанням* не бути слабким. Актуалізуємо ключові текстові фрагменти та інтерпретуємо їх: (1) хворий юнак у Святий вечір думає, про те, *чи діжде він другого святого вечора? Що се? Знов тая жура, знов той жаль? Ні, годі* (*Святий вечір*, с. 13). Вербалізується почуття сумніву, невпевненості, намагання відкинути песимістичні думки, нав'язані реальними життєвими ситуаціями; (2) напередодні свята швачка закінчує роботу – шиє сукню для пані й роздумує: (...) *У людей святий вечір! А у неї? Ба! у неї теж святий вечір* (*Святий вечір*, с.14). У цьому разі знову питальні речення вказують на сумнів, актуалізацією вигуку своєрід-

но вербалізуються емоції, зокрема цьому слугує дискурсивне слово *Ба!*. Флорій Бацевич [*Florii Batsevych*] зауважує, що “лексема *ба* у функції вигуку, сполучника і частки має помітну діалогічну природу, виступаючи в ролі імпліцитного заперечення змісту попереднього висловлення (висловлень, думки в цілому), тобто має ретроспективний текстовий характер”³⁴. У цьому разі вигук *ба!* вжито як окреме речення: заперечення і ствердження – *Ба! у неї теж святий вечір*. Простежуємо актуалізований діалог Его з Alter Ego. Уточнюються попередні міркування, формулюється відповідь на поставлене запитання: *У людей святий вечір! А у неї?* За допомогою зазначених мовних засобів у тексті вербалізується віра, що Святий вечір може змінити все на краще. Вигук *Ба!* репрезентує додатковий прагматичний смисл – виникнення почуття радості з приводу усвідомлення можливості чогось того, до чого людина прагне. Омовлюється оптимізм; (3) маленькому хлопчикові, який запізнюється на Святвечір, страшно й холодно в темряві, але його звеселяють вогники, що (...) *один за другим виринають з темноти (...), мигтять веселенько (Святий вечір, 13)*. Омовлюється радість від усвідомлення близької зустрічі з рідними у Святвечір, і це допомагає перебороти страх в морозну ніч. Цьому сприяють і вогники, що *мигтять веселенько*: оптимістична тональність моделюється за допомогою прислівника *веселенько* зі зменшено-пестливим суфіксом –*еньк*, що сприяє вербалізації інтимізації; (б) обдарована дівчина з фізичною вадою *гірко плакала, стримуючи ридання... Чого плакала? (...). Нічого не сталося.../ Зникніть, спогади! ... (Голосні струни, с. 151)* – і в цьому фрагменті художнього тексту також продемонстровано вагання, непевність, вербалізується емоція смутку, що реалізується омовленням невербаліки – сльози, відчай, гіркота і їх стримування. Водночас актуалізується імперативна категорична тональність, виражена наказовим способом дієслова *Зникніть!* Маємо звертання до пам’яті – актуалізуються спогади (актуалізований діалог Его з Alter Eg); (4) лірична героїня безтямно закохалася, але не хоче ще раз зустріти того чоловіка, щоб не зіпсувати мить свого чарівного спогаду: *друга зустріч могла б нам тільки зіпсувати добре враження від першої (Лист у далечінь, с. 158)*. У цьому текстовому фрагменті вербалізовано почуття страху, ствердження того, що необхідно все залишити так, як є, щоб чогось не зіпсувати. Знову намагання залишити в пам’яті краще, оскільки є зневіра в майбутньому. Зазначеному сприяє імпліцитне протиставлення дискурсивних слів (порядкових числівників) *перший – другий*, що актуалізують семантику ‘*кращий*’ – ‘*гірший*’³⁵: зазвичай усе перше краще.

Художнє втілення істероїдної *гордості* фіксуємо і в інших контекстах, порівняймо: *Софія погордливо махнула рукою (Жаль, с. 96)* – вербалізація красномов-

³⁴ Бацевич Ф. [*Batsevych F*], Частки української мови як дискурсивні слова [монографія], Львів, 2014, Видавництво «ПАІС», с. 169.

³⁵ Див. про це докл.: Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. [*Kosmeda T., Oleksenko O., Pavlova I.*], Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис, Т. Космеда [*T. Kosmeda*] (ред.), Харків, Видавництво «Історико-філологічне товариство», 2019, с. 39–44.

ного жесту *махнула рукою* з актуалізацією характеризувального прислівника *погордливо*; *Звивалась (...) мелодія, горда і буйна* (*Голосні струни*, с. 153) – відокремлені характеризувальні прикметники (*горда і буйна*) у функції епітетів; ... [красуня] *з погордливим усміхом на коралових устах* (*Пізно*, с. 102) – указівка на невербальну рефлексію – *погордливий усміх*; (...) *Корній усміхнувся гордо та сумно* (*Одинак*, с. 122) – актуалізація означальних прислівників *гордо і сумно*, що також ілюструють відповідну невербальну реакцію.

Лінгвістичним параметром істероїдності є також сюжетна *ідея мандрів* як спосіб відтворення широти бачення світу. Зазначене актуалізовано в таких епізодах: (1) на світло з темного вогкого льоху виривається метелик – як символ свободи і легкого порхання по світу (*Метелик*); (2) недужий хлопчик з казки *Лелія* подорожує вві сні – вербалізується прагнення бути здоровим, (3) Софія Турковська (повість *Жаль*) виїжджає зі своїм чоловіком за кордон, а потім в ролі компаньйонки супроводжує стару баронесу в численних поїздках; (4) далеко від дому, на чужині, відбувається зустріч ліричної героїні із чоловіком її мрії (*Лист у далечінь*); (5) мрія про незаселену людьми країну заколисує оповідачку новели *Над морем*; (6) ліричний герой з оповідання *Мгновение* опиняється в Польщі.

Кожна акцентуація, зрозуміло, має певний *набір мовних засобів*. Істероїдність зазвичай виявляють через *високочастотність використання соматичної лексики*. Нагадаймо, що запозичений із грецької мови термін *соматичний* (σωματικός) означає ‘тілесний’³⁶. Спочатку термін “соматичний” уживали в біології, потім у психології і психіатрії, а з розвитком антропологічного мовознавства – й у лінгвістиці. Як засвідчує Валерій Белянін, “важко назвати таку частину тіла, що б не згадувалася в текстах істероїдів”³⁷. Перевантаження прозових текстів соматизмами, як видається, дає змогу не лише змоделювати портретні характеристики персонажів, але й передати стан замилювання людським обличчям, що мотивовано підсвідомим *потягом до демонстративної театральності*, де зовнішність відіграє чи не першорядну роль.

Соматичні лексеми, зрозуміло, передають і портретні риси зовнішності, і риси характеру, глибокі чуттєві реакції людей, простежуємо виразну вербалізацію невербаліки, що містить вказівку на відповідні почуття, емоції, стани персонажів, порівняймо: *голівкою киває* (с. 25), *злотисті кучері (...)* над чолом (с. 42); *дрібно фризівана гривка* (с. 43); *її очі сіяли, обличчя злегка зашарілося* (с. 45); *кучерики бездоганні* (с. 57); *горді груди; від щирого серця* (с. 146); *жебраче слово кохання душу морозить; співав з вібрацією в голосі, нахмуривши брови і підвівши чоло; енергійний вираз на блідому обличчі; чорнява смілива головка; тонкі ручки; туга (...)* рвала серце (с. 147); *в серці розцвітають квітки таємні*

³⁶ Словник іншомовних слів, Морозов С., Шкарапута Л. [Morozov S., Shkaraputa L.] (уклад.), Київ, Видавництво «Наук. думка», 2000, с. 536.

³⁷ Белянін В. [Beljanin V.], Основы психолінгвістической диагностики (Модели мира в литературе). Москва, Издательство «Тривола», 2000, с. 190.

(с. 149), *спогади зацвіли в серці* (с. 148); *а серце б'ється, б'ється, б'ється, жити спішиється* (с. 149); *очі в неї, мов барвінок, а коси, мов промінь сонця* (с. 150); *серця прикладала до гри* (с. 150); *світлий спомин з глибини душі* (с. 152); *держіться міцніше моєї руки* (с. 157); *голова потвори* (с. 205); *королівські руки* (с. 137). Відповідна майстерна актуалізація соматизмів із залученням прийому вербалізації невербаліки вказує і на вік героїв, порівняймо: *сивувате волосся* (с. 45), *старече обличчя* (с. 162), *кругленьке свіже личко* (с. 42).

В оповіданні *Над морем* виявлено дві ознаки істероїдності – (а) надмірне деталізування предметів та об'єктів і (б) висока частотність соматичної лексики в портретному описі дівочого обличчя на світлині, порівняймо: (...) *тоненькі рученята* і *гнучка дитяча шийка вирізнялись* (...), *вузькі груди прикрашені були рясними і пишними шлярками, голова підведена різким рухом вгору, на обличчі* (...) *білі рівні зуби* і *штучна усмішка; від такої пози підборіддя вийшло широким, грубим, і риси лиця всі покоротшали. Очі* були підведені, збільшені, *брови різко чорніли, волосся цілою хмарою стояло над низьким лобом* (с. 164).

Про те, що маніпулювання соматичною лексикою “диктується” підсвідомістю текстотворця, свідчать і фрагменти художніх контекстів, де актуалізовано індивідуально-авторське сприйняття дійсності, незвичне світорозуміння і світосприйняття, своєрідне моделювання соматичної орнаменталіки, порівняймо: метафора – *фаланги хвиль* (*Над морем*, с. 159); поетичні епітети з вербалізацією невербаліки – *поетично-невинний усміх* (...) *на рожевих устах* (*Жаль*, с. 43).

Зорова площина візуального сприйняття світу майстерно доповнюється невербалікою на позначення виразу очей / погляду, змодельованого за допомогою відповідних образних засобів, порівняймо: метафоричність – *очиці блиснули вогнем утіхи* (с. 42); *очі палали нестримним гнівом* (с. 106); *люди зі світами в очах* (с. 203); уособлення – *розмовляють очі* (с. 148), *поглядом жалував* (с. 148), *їх очі зустрілись* (с. 148); епітетність – *заплакані очі* (с. 106), *розумні іскристі очі* (с. 147); *дивилася ласкавими очима* (с. 152); *очі щирі* (с. 152), *втомлені очі* (с. 152); *темний погляд* (с. 169); *серйозний погляд очей* (с. 157); *тремтячі вії* (с. 230).

Сучасні мовознавці розмірковують про *соматичний код культури* та навіть про *соматичний концепт* як його одиницю. “Найменування елементів людського тіла, специфічні для них властивості, характеристики, просторові та тимчасові їх виміри, які, окрім назви, несуть у собі значущі для культури сенси, утворюють соматичний код культури”³⁸. А соматичний концепт сприймається як культурний знак у межах соматичного коду³⁹.

³⁸ Захаренко І. [Zaharenko I.], Ноги в соматическом коде культуры (на примере фразеологии), Язык, сознание, коммуникация: сб. статей; Красных В., Изотов А. [Krasnyh V., Izotov A.] (отв. ред.), Москва, Издательство «МАКС Пресс», 2003, Вып. 25, с. 86.

³⁹ Башкатова Ю. [Bashkatova Ju.], Символические признаки соматических концептов, Сибирский филологический журнал, 2014, № 2, с. 240.

У 22 прозових творах Лесі Українки лексема *голова* має 14 уживань, *головицька* – 3, *руки / ручки* – 26, *очі* – 19, *кучері* – 5, *лице* – 6, *нога / ноги* – 3, *коса* – 2, *волосся* – 2, *гривка* – 1, *чоло* – 4, *обличчя* – 6, *серце* – 10, *душа* – 5. Засвідчені також вторинні утворення на базі соматичної лексики: *білоголовий* – 3, *серцеїд*, *чорноока*, *бездушний*. При такій кількості соматизмів можна гіпотетично говорити й про *соматичний психолінгвістичний концепт*, який зовні тяжіє до художніх образів, а глибинно є доказом прихованої істероїдності та художності.

Демонстративні (істероїдні) акцентуанти – це завжди яскраві особистості, яким притаманна “загальна стратегічна комунікативна гнучкість”⁴⁰. Підтвердження знаходимо і в змодельованих письменницею ситуаціях. В образку *Така її доля*, що, за словами Тетяни Третяченко [*Tetiana Tretiachenko*], “ніби вихоплений з природи діалог двох жінок”⁴¹, Мотря у розмові з Пріською нарікає на безталання своєї дочки, яку мусила видати заміж у чуже село за п’яницю-багатія. “Така її доля!” – скрушно промовляє. У відповідь звучить Прісьчине: “Може!”. І в отому “може” – зріла українська мудрість, що одним словом здатна передати не тільки сумнів, обурення, докір за бездіяльність, але й небажання вступати в комунікативний конфлікт для збереження внутрішньої психічної рівноваги. Хто не може збагнути мовчання, той не зрозуміє й недоказаної чи незавершеної думки. Лексема *може* активно використовується в “живому” мовленні українців для вираження припущення чи сумніву, вірогідності чи припустимості. Це дискурсивне слово, що має, власне, прагматичні функції і смисли. Своєрідну семантико-прагматичну наповненість має і займенник *така* в заголовку. З одного боку, його можна розглядати як *сильне “прецедентне слово”*⁴², а з іншого – як *“інтимізований займенник”*⁴³, який у мові матері звучить як виправдання своєї бездіяльності, небажання втручатися в нещасливу долю доньки.

Велику силу недомовлених слів (імпліцитність думки, діалог із читачем – на тязь на потребу декодувати інформацію) спостерігаємо також в епізоді з оповідання *Голосні струни* (нарис). Виникає така ситуація: закохана дівчина свою нерозділену любов передає через музику. Маючи фізичну ваду (горб), вона не може сподіватися на взаємне кохання з красенем. Удамося до ширшого контексту, щоб показати *вербальну афектацію*, під якою розуміємо напруженість, піднесеність, надмірну емоційність, гіперболізацію в мовленні. Порівняймо: *Бушувала буря, крізь яку іноді звучала перша мелодія спомину, але вона була сумна і переривчаста і скоро поринула цілком у хвилях гордого розпачу. Все потонуло в них – світлі мрії, жалісні плачі, сміливі пориви і трепетні сльози. Хвилі гу-*

⁴⁰ Бондаренко Я. [*Bondarenko Ya.*], цит. праця, с. 7.

⁴¹ Третяченко Т. [*Tretiachenko T.*], Художня проза Лесі Українки, Київ, Видавництво «Наук. думка», 1983, с. 56.

⁴² Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. [*Kosmeda T., Oleksenko O., Pavlova I.*], Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис, Т. Космеда [*T Kosmeda*] (наук. ред.), Харків, Видавництво «Харківське історико-філологічне товариство», 2019, с. 39.

⁴³ Там само, с. 46.

діли все дужче, все неспокійніше і тривожніше, оглушуючи самих себе. Швидше і швидше котилися хвилі, заливали все, розливалися ширше і подалу за-спокоювались. Вони гомоніли все тихше і тихше, і з їх гомону виникала пісня, безнадійна і хмура, як туманна ніч на морі. Ледве чутно, як подих, прозвучала вона й **заніміла...** Раптом пролунав гучний стогін, як крик серця, і на **низькій ноті обірвався** (тут і далі жирний шрифт автор. – В. П.) (*Голосні струни*, с. 153). У наведеному уривку – типове істероїдне мовлення, у якому простежуємо: (1) інверсійні сполуки (*бушувала буря*); (2) мовні засоби для вербалізації різкої, хвилеподібної, зміни емоційного стану за допомогою вербалізації невербаліки (спершу – *розпач, плачі, сльози*, а потім – *тихше і тихше, ледве чутно*, далі – знову напруження (*гучний*), і накінець – [стогін] *обірвався*); (3) інтенсифікація відповідних ознак в епітетних структурах: *гордий розпач, жалісні плачі, трепетні сльози, гучний стогін*.

У процесі комунікації виникають й інші ситуативні контакти, зокрема й тактика мовчання, які можна спрогнозувати з “контекстного очікування”⁴⁴, що маємо у фрагменті, де тонко змодельовано реакцію брата на ридання дівчини: **брат мовчки її цілував і ласкав, як пестять мале дитя. / З її плачу він відчув, що всяка розрада тут марна** (*Голосні струни*, с. 153). У цьому текстовому фрагменті письменниця репрезентує добрі знання психології комунікації, демонструє добру комунікативну компетенцію, оскільки за законом емоційного пригнічення логіки, “перебуваючи у збудженому емоційному стані, людина втрачає фізіологічну можливість мислити та діяти логічно й послідовно, здійснювати контроль над собою, погано говорить і не сприймає скеровану до неї мову”⁴⁵. Саме тому комунікативна тактика мовчання – це найбільш доречно обрана комунікативна тактика в описаній ситуації із залученням інтимізованих жестів ласки. Її застосовують в комунікації з дітьми, тому й ужито образне порівняння **брат мовчки її цілував і ласкав, як пестять мале дитя**.

Прозова творчість дає неабиякі можливості і для прояву *фантазії*, що також є важливим фактором творчої самореалізації істероїдної лінгвоперсони. У казково-фантастичному Лесиному світі поєднані вигадка й реальність, сон і яв, суб’єктивне й об’єктивне; функціують образи, уявлення, з якими людина в житті не стикалася. Актуалізацію фантазії простежуємо в: (1) сильних текстових позиціях, якими є заголовки й підзаголовки, де вказано тип жанру, що авторка виокремлює, наголошує з певною метою: *Лілея* (казка для дітей), *Щастя* (легенда), *Примара, А все-таки прийди!* (утопічна фантазія); (2) казкових сюжетах з ірреальними образами та змодельованими діалогами: пригадаймо хлопчика, який уві сні летить у царство квітів із царицею Лілеєю та ельфами

⁴⁴ Bot Ludmila, Krasovska Olena, Директивні мовленнєві акти сімейного спілкування (на матеріалі творів В. Лиса «Соло для Соломії», «Століття Якова»), „Heteroglossia. Studia Kulturoznawczo-Filologiczne”, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, 2021, с. 105.

⁴⁵ Космеда Т., Осіпова Т. [*Kosmeda T., Osipova T.*], Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу, Дрогобич, Видавництво «Коло», 2010, с.17.

в кожній квітці, які грають, танцюють, співають (*Лілея*); горобця, який про- сив інших птахів навчити його розуму (*Біда навчить*); безголового зеленого змія, з яким порівнюється натовп людей (*Примара*); метелика з однойменної казки, який вимріює собі цілий світ світла й мислить про нього філософськи- ми категоріями; злого духа, який живе в підземній країні (*Щастя*); (3) мовлен- невій лінгвокреативності щодо створення лексем з відповідним семантичним та прагматичним навантаженням: *чарівні музикальні строфи, фантастичні образи бреду, повітря населено галюцинаціями, сплітались з моїми примарами (Місто смутку, с. 136); [люди] маревом повились (Примара, с. 203); зачароване коло (Примара, с. 201); чарівна гора (Над морем, с. 155); фантастичний фонтан холодного вогню (Над морем, с. 190); убрання незнаних віків (Примара, с. 201); (4) актуалізації лексеми мрія: ціла плетениця мрій, блискучі мрії (Жаль, с. 85), світили інші мрії, тиха мрія, сиділа у мріях (Жаль, с. 87), божа мрія (Щастя, с. 133).*

Добре розвинена фантазія, здатність до моделювання вимислу, вербалізації неймовірності є основою мовотворчості, але здатність малювати найхимерніші мовні картини, вигадувати нові метафори, накопичувати лексеми, що вербалі- зують феномен фантазії (*мрія, чарівний, химера, фантастичний*) – усе це при- таманно істероїдам.

Висновки

Теорія лінгвопсихоакцентуації набуває розвитку, оскільки вона стає осно- вою дослідження особистісного аспекту художнього мовлення. Її метамова та- кож потребує розширення, зокрема в цьому дослідженні пропонуємо введення таких термінів, як *лінгвопсихоакцентуація, соматичний концепт, вербальна афектація*, що необхідні для здійснення аналізу текстів у психолінгвістично- му ключі. У дослідженні ми звернулися до текстів Лесі Українки – унікальної мовної особистості, тексти якої засвідчують її істероїдний (демонстративний) психотип.

Методика реалізації лінгвопсихоакцентуації базується на виокремленні та інтерпретації (1) надмірно вживаної соматичної лексики, актуалізованої в тек- сті, (2) творчої продуктивності фантазії, що втілена в сильній текстовій позиції (заголовків та підзаголовків творів) та власне текстовій частині твору (актуалі- зації лексем *казка, фантазії, чарівний, фантастичний, химера*); (3) афективно- го мовлення; (4) комунікативної гнучкості; (5) вербалізованих швидко зміню- ваних емоційних станів.

Якщо порівняти акцентуацію, спроектовану на прозові тексти Лесі Україн- ки, з акцентуацією, здійсненою на матеріалі поетичних текстів та персонально- го дискурсу, то простежуємо збіг у надмірі соматичних лексем, творчій продук- тивності фантазії, вербалізації мовної афектації, а відмінності спостерігаємо

в актуалізації лексеми *мрія*: у поезії її в рази більше.

Отже, у статті доведена гіпотеза про те, що власна модель мистецького сприйняття світу Лесі Українки в її художній прозі побудована під впливом істероїдної акцентуації. У перспективі – виявлення лінгвопсихоакцентуації в текстах інших жанрів письменниці.

Бібліографія

- АГЕЄВА В. [AGIEVA V.], Українська імпресіоністична проза, Київ, Видавництво Ін-ту літератури імені Т. Г. Шевченка НАНУ, 1994.
- АРКУШИН Г. [ARKUSHYN H.], Поліські топоніми в листах Лесі Українки та сучасна проблема їх написання, *Леся Українка і сучасність*: Зб. наук. пр. Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2008, т. 4, кн. 2, с. 299–306.
- БАЛАБУХА Н. [Balabukha N.], Казки Лесі Українки в контексті жанрового дискурсу, *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. пр., Луцьк, Видавництво «Волин. обл. друк», т. 2, 2006, с. 246–261.
- БАЦЕВИЧ Ф. [BATSEVYCH F.], Частки української мови як дискурсивні слова [монографія], Львів, Видавництво «ПАІС», 2014.
- БАШКАТОВА Ю. [BASHKATOVA JU.], Символические признаки соматических концептов, *Сибирский филологический журнал*, 2014, № 2, с. 239–246.
- БЕЛЯНИН В. [BELJANIN V.], Основы психолингвистической диагностики (Модели мира в литературе). Москва, Издательство «Тривола», 2000.
- БОГДАН С. [BOHDAN S.], Вербалізація лексичного регулятиву Німеччина в епістолярних текстах Лесі Українки, *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн., Луцьк, Видавництво «Вежа–Друк», 2015, Вип. 3, с. 23–38.
- БОНДАРЕНКО Я. [BONDARENKO YA.], Дискурс акцентуєваних мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): автореферат дис... канд. філол. наук: 10.02.04, Київ, 2002.
- БОТ Л., КРАСОВСКА О. [BOT L., KRASOVSKA O.], Директивні мовленнєві акти сімейного спілкування (на матеріалі творів В. Лиса «Соло для Соломії», «Століття Якова»), *Heteroglossia – studia kulturoznawczo-filologiczne, wydawane jest przez Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy*, 2021, с. 105–118.
- ВЫГОТСКИЙ Л. [VYGOTSKIJ L.], Мышление и речь, *Избранные психологические исследования*, Москва, Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1956.
- ГОЛОВІЙ О. [HOLOVII O.], Неперервність естетико-стильової традиції реалізму / натуралізму в українській модерній прозі (на матеріалі белетристики Лесі Українки), *Леся Українка і сучасність*: Зб. наук. пр., Луцьк, Видавництво Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010, т. 6, с. 29–45.
- ЗАБУЖКО О. [ZABUZHKO O.], Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, 3-е вид., випр., Київ, Видавництво «Факт», 2007.
- ЗАГНІТКО А. [ZAGNITKO A.], Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни, у 4 томах. Донецьк, Видавництво Донецького національного університету, т.1, 2012.
- ЗАГНІТКО А. [ZAGNITKO A.], Теорія лінгвоперсоналогії [монографія], Вінниця, Видавництво «Нілан-Лтд», 2017.

- ЗАХАРЕНКО И. [ZAHARENKO I.], Ноги в соматическом коде культуры (на примере фразеологии). Язык, сознание, коммуникация [сб. статей]; В. Красных, А. Изотов [V. Krasnykh, A. Yzotov] (отв. ред), Москва, Издательство «МАКС Пресс», 2003, Вып. 25, с. 86–96.
- КАНТОРЧУК Г. [KANTORCHUK H.], Антропоними в листах Лесі Українки, Вісник Житомир. держ. пед. Унту, 2001, № 7, с. 66–68.
- КОСМЕДА Т. [KOSMEDA T.], Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу [монографія], Дрогобич, Видавництво «Коло», 2012.
- КОСМЕДА Т., ОСІПОВА Т. [KOSMEDA T., OSIPOVA T.], Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу, Дрогобич, Видавництво «Коло», 2010.
- КОСМЕДА Т. [KOSMEDA T.], Лінгвокреативність Лесі Українки в її его-текстах (на матеріалі епістолярію поетеси (1870–1890) та її роздумів про листи в художніх текстах), Roczniki Humanistyczne, 2018, 66 (7).
- КОСМЕДА Т., ОЛЕКСЕНКО О., ПАВЛОВА І. [KOSMEDA T., OLEKSENKO O., PAVLOVA I.], Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис, Т. КОСМЕДА [T. KOSMEDA] (наук. ред.), Харків, Видавництво «Історико-філологічне товариство», 2019, с. 39–44.
- ЛЕОНГАРД К. [LEONGARD K.], Акцентуированные личности, Ростов-на Дону, Издательство «Феникс», 2000.
- ЛИЧКО А. [LICHKO A.], Психопатии и акцентуации характера у подростков, Ленинград, Издательство «Медицина» [онлайн], <https://www.twirpx.com/file/14291/> [доступ: 06.12.2021].
- МИХИДА С. [MYKHIDA S.], У психопоетикальному світі Лесі Українки (Стаття третя), Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр., Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2007, т. 4, кн. 1, с. 205–214.
- МОКЛИЦЯ М. [MOKLYTSIA M.], Модернізм як структура: філософія, психологія, поетика [монографія], Вид. 2-ге, допов. і переробл, Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2002.
- ПРОСКУРИНА Т. [PROSKURINA T.], Рецепція прози Лесі Українки у вітчизняному і зарубіжному літературознавстві, Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр., т. 4, кн. 2, Луцьк, РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2008, с. 130–146.
- ПРОКОФЬЕВА Т. [PROKOF'EVA T.], Семантическое поле истероидной акцентуации личности: автореферат дисс. ...канд. филол. наук: 10.02.19, Москва, 2009.
- Психологічний словник, ПОБІРЧЕНКО Н. [POBIRCHENKO N.] (ред.), СИНЯВСЬКИЙ В., СЕРГЄЄНKOVA О. [SYNIAVSKYI V., SERHIEIENKOVA O.] (уклад.), 2007.
- РОМАНЧЕНКО А. [ROMANCHENKO A.], Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти [монографія], Одеса, Видавництво Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 2019.
- СВЯТОВЕЦЬ В. [SVIATOVETS V.], Епістолярна спадщина Лесі Українки, Київ, Видавництво «Вища школа» при КДУ, 1981.
- Словник іншомовних слів, ЛУК'ЯНИЮК В. [LUKIANIUK V.] (укл.) [онлайн], <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C5%E3%EЕ>, [доступ 17.01.2021].
- Словник іншомовних слів, МОРОЗОВ С., ШКАРАПУТА Л. [MOROZOV S., SHKARAPUTA L.] (уклад.), Київ, Видавництво «Наук. думка», 2000.

- Словник української мови в 11 тт., АН УРСР, Інститут мовознавства, *БІЛОДИД І. [BILODID I.]* (ред.), Київ, Видавництво «Наукова думка», 1970–1980.
- СТАТЄЄВА В. [*STATIEIEVA V.*], Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ – початку ХХ ст. (на матеріалі спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.), Ужгород, Видавництво «Спалах», 1997.
- ТРЕТЯЧЕНКО Т. [*TRETIACHENKO T.*], Художня проза Лесі Українки, Київ, Видавництво «Наук. думка», 1983.
- УКРАЇНКА ЛЕСЯ [*UKRAINKA LESIA*], Зібрання творів: у 12 т., Київ, Видавництво «Наук. думка», 1976–1979.

Verbalization of the hysteroid Linqopsycho accentuation in the literary text (on the ground of the prose by Lesia Ukrainka)

Abstract: The prose by Lesia Ukrainka was used for study of the verbalization of the hysteroid linqopsycho accentuation defined as linqopsycho accentuation due to the principle of accentuation of linguistic mediums applied for determination of the relevant psychotype.

It is established that application in the content of the literary text by Lesia Ukrainka of the somatic lexicon, fairy tale plots, mystic topics, her capacity to modeling unconventional images, her excessive lexicons demonstrate her propensity to creation of notions *as day dream, fantasy, imagination* in the combination with the applying in the dis-course of the prose flexible communicative strategy, language presentation of the rapid change of the emotional conditions, doubts, contemplations, sense of pride what refers not merely to the specifics of the creativity as the process but to hidden form of hysteroidness.

Thus congenital hystoroidness is the extra parameter affecting the peculiarity of imagination of the writer what promotes development of her linqoactivit personified in the formation of the fantastic poetic reality. So far we make conclusion that identification of the psycho linguistic accentuation and the character of the language mediums applied in the literary text is the principle idiocode of the cognitive construction of the elite language personality.

Keywords: idiocode, hysteroidness elite language personality, linqopsycho accentuation, literary text by Lesia Ukrainka

